

Inventory of Yiddish Publications from the Netherlands

1650-1950 – by Mirjam Gutschow

Leiden/Boston, Brill, 2007

ספרה של מרים גוצ'קוב הוא יצירה רבת ערך, אוצר בלום לכל המתעניין בהיסטוריה החברתית-תרבותית של יהדות הולנד, בהתפתחות הדפוס היהודי, בהיסטוריה של שפת היידיש, ותחומי דעת סמוכים אחרים. עם זאת, עלינו לזכור, כפי שמסבירה המחברת בראשית המבוא התמציתי שלה, שהספר מיועד להוות מהדורת-עזר, מראה מקומות, ושהוא בנוי כולו מכלי שני ולא מהמקורות עצמם. בגילוי לב כותבת הגב' גוצ'קוב: "כצעד ראשון לקראת ביבליוגרפיה ממצה של טקסטים ביידיש שפורסמו בהולנד, נשען אוסף זה על מידע שנשאב בעקיפין מהמקורות, דרך ספרות סקירה ועיון, ושסובל, לכן, ממוגבלות."¹ היא מציינת שהמקור העיקרי עליו התבססה הוא אוצר הספר העברי מאת וינוגרד, "על מגבלותיו."²

בטפלה בשלל מקורותיה, התמודדה המחברת עם "שפע רב של צורות כתיב, עימוד, עיצוב, מבני הדפוס ואפילו שנות הוצאה לאור."³ למרבה הצער, לא היה באפשרותה לבחון את הקטלוגים של כל הספריות המחזיקות בספרים ביידיש, ובמיוחד הספריות הגדולות של ניו יורק (New York Public Library).

היא גם מצרה על שנאלצה לפסוח על מרביתם של התדפיסים הכמו-מאמסטרדם ועל לוחות השנה ומכירה בצורך להעמיק חקר בפריטים אלה. עם כל אלה, בסוקרנו את מפעלה של הגב' גוצ'קוב בכללותו, אנו נוכחים לדעת כי החסרים שבו מתגמדים אל מול הישגיו.⁴ יהודים אשכנזים מגרמניה ומזרח אירופה החלו להגר להולנד בראשית המאה

1 עמוד 3 בספר.

2 וינוגרד, ישעיהו, אוצר הספר העברי: רשימת הספרים שנדפסו באות עברית מראשית הדפוס העברי בשנת רכ"ט (1469) עד שנת תרכ"ג (1863). ירושלים: המכון לביבליוגרפיה ממוחשבת, תשנ"ד-תשנ"ה, 1994-1995 (כרך א, תשנ"ה). שני כרכים.

3 עמוד 3 בספר.

4 הייתי שמח לו מפתח לקיצורים היה מלמדני את משמעותם של C, F, R, ו-Z. (אלה קטלוגים על פי מחברים ששמותיהם מתחילים באותיות אלה).

1. Benjamin of Tudela, transl. L. Mordecai b. Moses Drukker, Masoes Binyomin, Amsterdam: David de Castro Tartas, 1691. 8vo. YidNed 99.

השבע־עשרה, וכבר במרוצת אותה מאה עלו במספרם על היהודים יוצאי פורטוגל. הם נמלטו מהשטחים הגרמניים מחמת מלחמות שלושים השנים (1618–1648), ומפולין בעקבות פרעות הקוזאקים של חמלניצקי (1648–1649) המכונות גזירות ת"ח ות"ט), ומאזורים אחרים באירופה המזרחית, בתקופת ההתפוררות שאיפיינה את מלחמת שלוש־עשרה השנים (1654–1667) בין פולין וליטא. הם הקימו קהילה ראשונה בשנת 1635, והחלו בהדפסת ספרים ביידיש בשנות הארבעים של המאה השבע־עשרה, בעיקר באמסטרדם וכמעט שרק שם, מקום שבו פרח ושגשג הדפוס בעברית וביידיש. הספרים ביידיש היו מכוונים אל קהל־קוראים עממי, בחלקו נושא אופי חילוני. הספרים נכתבו בניב ספרותי של יידיש־מערבית, וכך, במהלך המאה השמונה־עשרה, הפרסומים ביידיש שנדפסו בהולנד הגיעו לא רק לקהל המקומי אלא לכל קצות הפזורה. הגב' גוצ'קוב מונה 565 פרסומי דפוס כאלה, ומעריכה, בצדק, שמספר זה עוד ילך ויגדל.⁵

הספר מביא את הערכים על פי סדר כרונולוגי, ושמות הכותרים רשומים באותיות עבריות. כך, למשל, Yid Net 176 מציין את הספר ה־176 ברשימת הספרים, שהינו עיבוד מדקמרון של בוקאצ'יו. השימושיות של הספר מועצמת במבחר מפתחות: רשימת ספריות ואוספים, ביבליוגרפיה (מקיפה מאוד),⁶ ושלל של אינדקסים. ישנם אינדקסים של כותרים, של מחברים (כולל מתרגמים), של מדפיסים ושל ז'אנרים. כל ערך מביא, בין השאר, את שמות הספריות המחזיקות בעותק של הפריט והארות ביבליוגרפיות. בתחתית של כל ערך ציינה הגב' גוצ'קוב את הז'אנר לו הוא שייך. לצד קטגוריות יהודיות, כגון 'תנ"ך', 'קבלה', 'ליטורגיה', 'מוסר', נמצאים תחומים חילוניים רבים כגון 'גיאוגרפיה', 'היסטוריה', 'הומור', 'ספורי מעשיות', 'רפואה עממית'.

החלק האחרון בספר מביא תצלומים איכותיים של מבחר בן 40 לוחות דפוס של עמודי שער, או עמודים מייצגים, של כותרים המופיעים ברשימות שבספר. הלוחות מקושרים למספר הפריט ברשימות, והפריט מקושר לתצלום לוח הדפוס שלו. לוח מספר 1 המוצג כאן כדוגמה, יחד עם קישורו לספר הממוספר: Yid Net 99.

השלטונות נלחמו בנחישות כדי למגר את היידיש מפני ההולנדית. רוב היהודים עברו להולנדית (שנשאה לעיתים הדים מיידיש) לקראת סוף המאה התשע־עשרה, ובמהלכה של מאה זו הופיעו כשני תריסרים, או יותר, של כתבי עת יהודים בהולנדית. (למשל, ברוטרדם, ב־1869 הופיע ה־*Vereeniging ter Beoefening Der*

5 רשימת כותרות של 'פרסומים ביידיש מהולנד' ניתן למצוא באתר www.idc.nl, והחברה אף מוכרת טקסט מלא של פרסומים אלה על גבי מיקרופישים.

6 מאמרו החשוב של שלמה ברגר *Paratexts of Yiddish Books* "Invitation to Buy and Read; Paratexts of Yiddish Books", *Book History* 7 (2004), 31-61, in Amsterdam, 1650-1800", ראוי להיכלל אף הוא, וכמוהו, למרות מגבלותיו, ספרה של קארינה זוננברג-שטרן *Emancipation and Poverty: The Ashkenazi Jews of Amsterdam, 1796-1850*, New York, St. Martin's Press, 2000.

Het Joodsche Wetenschappen, וב־1895–1896 הופיע השבועון האמסטרדמי *Vrije Woord*.⁷
היום (2008) מתפרסם בהולנד רבעון דו־לשוני (יידיש והולנדית) בשם *Grine Medine*, והיידיש נהנית שם מפריחה ומחיוניות מחודשת בעיקר בין כותלי האקדמיה.⁸

7 ראה רשימת פריטים ב:

<http://www.nypl.org/research/chss/jws/documents/microfilmsotherlanguages.pdf>

8 ראה (31 January 2001) 05.001 *The Mendeley Review*.